

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра педагогіки і методики викладання історії та
суспільних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри *А.В.*
Димченко А.В.
«30» *серпня* 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В
ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність 014 Середня освіта (Історія)

2022–2023 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від 31 серпня 2022 року

Розробники: Герасимчук Олександр Михайлович, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: підготовка студентів до діяльності щодо:

- формування історичних знань школярів;
- розвитку історичного мислення учнів, яке передбачає загальне розуміння історичного процесу в його різноманітності й суперечливості;
- виховання в учнів особистісних рис громадянина України, загальнолюдських духовних цінностей, сприйняття ідей гуманізму та демократії, взаєморозуміння між народами на основі особистісного усвідомлення досвіду історії;
- формування у школярів навичок критичного мислення;
- підготовки школярів до свідомої активної участі в суспільному житті української держави, усвідомлення її ролі й місця в Європі та світі.

Завдання:

- ознайомлення студентів зі змістом, формами й методами, прийомами й засобами навчання в загальноосвітніх закладах України, й досвідом передових країн світу, а також із методами перевірки та оцінювання досягнень учнів у навчанні;
- сприяння творчому мисленню студентів щодо організації власної педагогічної діяльності;
- підготовка майбутніх учителів до здійснення розвиваючого компетентнісно-орієнтованого навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є спеціальні методи навчання історії в загальноосвітніх навчальних закладах.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Шкільна історична освіта в умовах реформування. Компетентнісний потенціал шкільних курсів історії України та всесвітньої історії.
2. Актуальні проблеми методики навчання історії в загальноосвітніх навчальних закладах.
3. Інноваційні методи на уроках історії в загальноосвітніх навчальних закладах.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3	3
Кількість годин:	90	90
- лекції	16	8
- практичні / семінарські	20	4
- лабораторні	-	-
- індивідуальні завдання	-	-
- самостійна робота студента	54	88

Статус навчальної дисципліни: вибіркова

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності), що формуються у процесі вивчення дисципліни «Актуальні проблеми навчання історії у закладах загальної середньої освіти»:

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати культурні цінності на основі розуміння закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, зберігати баланс між професійним та особистим життям.

ЗК 06. Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.

ФК 01. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.

ФК 03. Володіння основами цілепокладання, планування та організації освітнього процесу, моделювання змісту навчання історії відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ФК 06. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з історії.

ФК 09. Здатність орієнтуватися в історичному часі, застосовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу, доцільно використовувати категоріально-понятійний апарат і хронологію історичної науки. Здатність розкривати загальну структуру історичної науки на основі взаємозв'язку основних історичних процесів та постатей.

ФК 10. Здатність до абстрактного мислення, пошуку, оброблення, аналізу та синтезу інформації з різних джерел.

ФК 11. Здатність обґрунтовано визначати роль України в загальноєвропейських та світових культурних процесах.

ПРН 03. Володіння концептуальними науковими та практичними знаннями та здатністю до критичного осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері професійної педагогічної діяльності та/або навчанні історії.

ПРН 04. Використання сучасних методик і технологій організації освітнього процесу, оцінки досягнень учнів на різних етапах вивчення історії для успішного й ефективного здійснення професійної педагогічної діяльності.

ПРН 05. Володіння навичками розв'язання освітніх, виховних, розвивальних та науково-методичних завдань, уміння застосовувати найбільш ефективні методичні підходи і сучасні технології навчання історії, виховання і розвитку учнів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей і потреб.

ПРН 11. Здатність чітко і логічно відтворювати базові історичні знання, оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування в учнів цілісної історичної картини світу.

ПРН 12. Розуміння й використання основних сучасних термінів і положень історичних наук та методики їх викладання, а також здатність аналізувати, порівнювати і класифікувати результати діяльності науковців різних напрямків і шкіл. Знання та розуміння історіографії для аналізу сучасних наукових дискусій із проблем вітчизняної та всесвітньої історії.

ПРН 13. Уміння використовувати методологію історії як науки, характеризувати об'єктивно й неупереджено історичні події та постаті різних історичних періодів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між окремими подіями та явищами на підставі критичного аналізу історичних джерел, інтеграції їх змісту, визнання й сприйняття різноманітності їх оцінок.

ПРН 14. Знання концептуальних основ, структури змісту, форм, методів і засобів навчання історії та вміння розробляти навчально-методичну документацію, необхідну для забезпечення освітнього процесу.

Критерії оцінювання результатів навчання

№	Види роботи	Бали
1	<p>Регулярне відвідування лекційних занять та якісне ведення конспекту. Ведення конспекту лекцій може включати наступні критерії: повнота, охайність, грамотність. Наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам, а також активна робота студента на лекції можуть бути в цілому оцінені максимальною кількістю балів.</p>	0 – 5 (за кожную лекцію)
2	<p>Робота на практичних заняттях</p> <p>Робота на практичному занятті оцінюється в цілому: ведення записів у конспекті, доповнення до відповідей колег, відповідь на теоретичне запитання, вміння застосувати теоретичні знання на практиці, використана література.</p> <p><i>Доповнення оцінюється від 1 до 3 балів, в залежності від його змісту і стилю викладу (цитата, усна розповідь).</i></p> <p><i>Теоретична відповідь - від 1 до 4 балів</i></p> <p>Неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, студент не володіє достатньою мірою науковим апаратом оцінюється від 1 до 2 балів; відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки, <i>теоретична відповідь без виконаного практичного завдання оцінюється у 3 бали.</i></p> <p>Відповідь яка оцінюється у 4 бали має відповідати наступним вимогам: містить точні формулювання понять; питання розкрито повно, у всіх аспектах; під час відповіді студент вживає наукові терміни у потрібному контексті з урахуванням їх правильного значення; теоретичні положення проілюстровані практичними прикладами; під час відповіді студент порівнює різні теоретичні положення, дає їм обґрунтовану негативну або позитивну оцінку, відповідь містить власну оцінку студентом певних явищ або фактів; під час відповіді студент посилається більше ніж на одне джерело.</p> <p>За умов активної участі студента у обговоренні виступів</p>	0 – 5

	одногрупників, доповненнях до кожного теоретичного питання, участі у роботі за завданнями практичного блоку до заняття студент отримує максимальну оцінку – 5 балів .	
3	Учнівський проєкт. Учнівський проєкт має бути присвячений одній з тем чи проблем шкільного курсу історії і ставити за мету її самостійне поглиблене вивчення та використання отриманих знань на уроці чи в позаурочний час (на гуртку, факультативі чи учнівській конференції). Виконання творчого проєкту вимагатиме від студента реалізації особистих здібностей (наукових, мистецьких, літературних, технічних) та спеціальних навиків (робота з комп'ютером, аудіо- та відеоапаратурою, спеціальними програмами, обробка статистичних даних, робота з джерелами тощо).	0 – 25

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проєкту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D		
60 – 67	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Структура та тематичний план навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Шкільна історична освіта в умовах реформування. Компетентнісний потенціал шкільних курсів історії України та всесвітньої історії.

Тема 1. Шкільна історична освіта в умовах реформування. Інновації в навчанні історії в школі як педагогічна проблема. Навчання історії в школі в контексті нової освітньої парадигми. Переорієнтація цілей і завдань шкільної історичної освіти. Формування змісту шкільної історичної освіти в незалежній Україні. Навчальні програми з історії : шляхи модернізації. Трансформація шкільних підручників з

історії. Навчання історії в інноваційних педагогічних системах. Становлення технологій та моделей навчання історії в школі. Характеристика підходів та принципів викладання історії в закладах освіти України. Мета та завдання курсів вітчизняної і всесвітньої історії. Основні пріоритети курсів.

Тема 2. Засоби викладання історії на сучасному етапі розвитку історичної освіти

Використання образотворчої, умовно-графічної й предметної наочності з врахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти під час вивчення історичних курсів. Технічні засоби навчання у практиці викладання історії. Комп'ютеризація освітнього процесу: проблеми і перспективи. Формування умінь складати бібліографію для вивчення конкретної навчальної теми з історичних курсів.

Тема 3. Викладач історії в умовах реформування історичної освіти. Сучасний кабінет історії.

Роль і місце викладача в суспільстві. Професіограма викладача історії. Мотиватори в діяльності сучасних учителів історії. Методика організації роботи кабінету історії з врахуванням європейських традицій використання кабінетів та музеїв.

Тема 4. Компетентнісно-орієнтована методика навчання історії в загальноосвітній школі. Суть компетентнісно орієнтованого навчання. Предметна історична компетентність та її складники. Компетентнісно орієнтований урок історії. Методика формування компетентностей учнів у процесі навчання історії. Компетентнісно орієнтований підручник. Контроль навчальних досягнень учнів з історії в умовах компетентнісно орієнтованого навчання.

Тема 5. Медіакомпетентність як складова професійної компетентності сучасного педагога. Сутність поняття «медіакомпетентність учителя». Значення інформаційно-комп'ютерних технологій для змісту освіти. Структурні компоненти медіакомпетентності вчителя історії. Показники медіакомпетентності учителів історії. Класифікація вмінь, необхідних для медіакомпетентності особистості. Напрямки розвитку медіакомпетентності педагогів.

Змістовий модуль 2. Актуальні проблеми методики навчання історії в загальноосвітніх навчальних закладах.

Тема 6. Розвиток критичного мислення на уроках історії. Суть поняття «критичне мислення». Актуальність проблеми формування критичного мислення у школярів. Порівняння методичної системи щодо формування критичного мислення учнів з традиційним навчанням. Особливості навчального процесу, побудованого на засадах критичного мислення. Умови реалізації формування критичного мислення у процесі навчання. Завдання уроку з розвитку критичного мислення. Структура уроку з розвитку критичного мислення. Технологія проведення уроку з розвитку критичного мислення. Методи критичного мислення згідно з етапами уроку. Прийоми організації пізнавальної діяльності учнів на уроці історії з розвитку

критичного мислення. Форми усної та письмової рефлексії. Види пізнавальних завдань для розвитку критичного мислення школярів на уроках історії.

Тема 7. Проблемне навчання історії. Суть проблемного навчання історії. Цілі проблемного навчання. Етапи процесу формування навчальної проблеми. Типи навчальних проблемних ситуацій на уроках історії. Правила створення проблемних ситуацій. Прийоми створення і вирішення проблемних ситуацій на уроках історії.

Тема 8. Нові підходи до вивчення історичних постатей на уроках історії у загальноосвітній школі. Значення розуміння учнями ролі особи в історії. Вимоги до висвітлення історичних постатей у шкільному курсі історії. Схема характеристики і оцінки діяльності історичного діяча. Варіанти організації роботи щодо вивчення персоналій на уроках історії. Методичні прийоми вивчення історичних постатей на уроках історії.

Тема 9. Особливості викладання історії в допоміжній школі. Мета і завдання спеціальної методики навчання історії. Зв'язок методики викладання історії в допоміжній школі з іншими педагогічними науками. Методи дослідження спеціальної методики викладання історії. Методи і методичні прийоми навчання історії у допоміжній школі. Формування спеціальних умінь і навичок на уроках історії в допоміжній школі. Результати навчання історії у допоміжній школі.

Змістовий модуль 3. Інноваційні методи на уроках історії в загальноосвітніх навчальних закладах.

Тема 10. Інноваційні освітні технології на уроках історії

Поняття освітніх технологій, їх класифікаційні характеристики. Методичні прийоми застосування новітніх освітніх технологій з врахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти під час вивчення історичних курсів.

Тема 11. Методика висвітлення дискусійних питань у процесі навчання історії. Суть дискусії як дидактичної категорії. Метод дискусії як джерело пізнавальної активності учнів на уроках історії. Ознаки дискусійних методів на уроках історії, їх роль та значення. Види дискусій та їх застосування у практичній діяльності. Планування вчителем історії дискусії – загальні вимоги. Технологія проведення історичної дискусії на уроках історії. Схема проведення дискусії. Типові помилки і проблеми під час ведення дискусії на уроках історії.

Тема 12. Сторітеллінг як інноваційний метод у викладанні історії. Поняття сторітеллінгу як методу активізації пізнавальної діяльності учнів. Функції, завдання та значення сторітеллінгу для викладання історії. Відмінності сторітеллінгу від звичайного тексту. Види та особливості вербальних розповідей на уроках історії. Методи та прийоми навчання розповіді історій. Структура історії. Алгоритм створення сюжету для сторітеллінгу. Технології сторітеллінгу. Правила сторітеллінгу і методичні поради педагогам, які використовують сторітеллінг.

Тема 13. Інфографіка як сучасний спосіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках історії. Значення інфографіки як засобу навчання на

уроках історії. Класифікація інфографіки. Методичні аспекти та алгоритм створення інфографіки. Етапи процесу створення інфографіки. Методика застосування інфографіки у процесі навчання історії.

Тема 14. Проектні технології на уроках історії. Суть поняття «учнівський проект». Значення проектного методу як дидактичного засобу активізації пізнавальної діяльності учнів. Типи учнівських проектів. Вимоги до учнівського проекту. Етапи підготовки і реалізації проекту. Критерії оцінювання проекту. Структура уроку з проектними технологіями. Практичні компетентності, які формуються методом проекту.

Тема 15. Використання краєзнавчого матеріалу у вивченні історії України. Місце історичного краєзнавства у викладанні історії в школі. Завдання, принципи, методи краєзнавчої роботи на уроках історії. Загальна характеристика краєзнавчих матеріалів на уроках історії. Методичні прийоми роботи з краєзнавчими історичними текстовими джерелами на уроках історії. Форми і методи позакласної та позашкільної краєзнавчої роботи.

Тема 16. Методика проведення дистанційного навчання історії. Загальні принципи та інструменти дистанційного навчання. Підготовка вчителя до дистанційного навчання учнів. Засоби та інструментарій дистанційного навчання учнів історії. Методи дистанційного навчання історії.

Структура навчальної дисципліни

№	Назва теми	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль I				
1	Шкільна історична освіта в умовах реформування	4	-	-
2	Засоби викладання історії на сучасному етапі розвитку історичної освіти	2	2	5
3	Викладач історії в умовах реформування історичної освіти. Кабінет історії	2	-	4
4	Компетентнісно-орієнтована методика навчання історії в загальноосвітній школі	-	2	5
5	Медіакомпетентність як складова професійної компетентності сучасного педагога.	-	2	5
Модуль II				
6	Розвиток критичного мислення на уроках історії	-	2	-
7	Проблемне навчання історії	-	2	-
8	Нові підходи до вивчення історичних постатей на уроках історії у загальноосвітній школі	-	2	5

9	Особливості викладання історії в допоміжній школі	2	-	4
Модуль III				
10	Інноваційні освітні технології на уроках історії	4	-	5
11	Методика висвітлення дискусійних питань у процесі навчання історії	-	2	4
12	Сторітеллінг як інноваційний метод у викладанні історії	-	2	-
13	Інфографіка як сучасний спосіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках історії.	-	2	4
14	Проектні технології на уроках історії	-	2	4
15	Використання краєзнавчого матеріалу у вивченні історії України	2	-	4
16	Методика проведення дистанційного навчання історії	2	-	5
Загалом		16	20	54

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Засоби викладання історії на сучасному етапі розвитку історичної освіти	2
2	Компетентнісно-орієнтована методика навчання історії в загальноосвітній школі	2
3	Медіакомпетентність як складова професійної компетентності сучасного педагога	2
4	Розвиток критичного мислення на уроках історії	2
5	Проблемне навчання історії	2
6	Нові підходи до вивчення історичних постатей на уроках історії у загальноосвітній школі	2
7	Методика висвітлення дискусійних питань у процесі навчання історії	2
8	Сторітеллінг як інноваційний метод у викладанні історії	2
9	Інфографіка як сучасний спосіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках історії	2
10	Проектні технології на уроках історії	2
Усього годин практичних занять		20

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Засоби викладання історії на сучасному етапі розвитку історичної освіти	5
2	Компетентнісно-орієнтована методика навчання історії в загальноосвітній школі	5
3	Викладач історії в умовах реформування історичної освіти. Кабінет історії	4
4	Інноваційні освітні технології на уроках історії	5
5	Медіакомпетентність як складова професійної компетентності сучасного педагога	5
6	Особливості викладання історії в допоміжній школі	4
7	Використання краєзнавчого матеріалу у вивченні історії України	4
8	Інфографіка як сучасний спосіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках історії	4
9	Методика проведення дистанційного навчання історії	5
10	Проектні технології на уроках історії	4
11	Нові підходи до вивчення історичних постатей на уроках історії у загальноосвітній школі	5
12	Методика висвітлення дискусійних питань у процесі навчання історії	4
Разом годин самостійної роботи		54

Індивідуальні завдання

Підготовка учнівського дослідницького проекту із шкільного курсу історії, який має відповідати наступним критеріям:

1. Значущість і актуальність досліджуваних проблем.
2. Коректність запропонованих методів дослідження і методів обробки отриманих результатів.
3. Глибоке проникнення в проблему.
4. Бути спрямованим на формування компетентностей: уміння критично мислити, аргументувати свої висновки, лаконічно і аргументовано відповідати на запитання опонентів;
5. Дотримання принципів толерантності і гендерної рівності.
6. Зрозумілість.
7. Інформативність.
8. Доказовість.
9. Наочність.
10. Естетичне оформлення.

Методи навчання

Словесні, практичні, робота з навчально-методичною літературою, пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий та дослідницький, самостійна робота

Методичне забезпечення

Навчальна програма, робоча програма, шкільна програма з історії, плани практичних занять, завдання на самостійне опрацювання, комплект шкільних підручників з історії

Методи контролю

1. Усне опитування, участь у груповій роботі.
2. Перевірка конспекту лекційних занять.
3. Письмове виконання практичних завдань.
4. Презентація учнівського дослідницького проєкту.

Засоби діагностики успішності та якості навчання

- студентські проєкти, презентації та виступи на практичних заняттях;
- усні відповіді;
- перевірка письмового розкриття теоретичних питань практичних занять;
- перевірка конспектів лекційних занять.

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота										Л	СРС	Разом
ЗМ №1			ЗМ №2				ЗМ №3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	25	25	100

Розподіл балів за формами контролю

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Виконання самостійної роботи	1	15	15
Усна відповідь на практичному занятті	10	5	50
Робота на лекціях	8	3	25
Творча робота	1	10	10
Усього:			100

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма.
2. Робоча програма навчальної дисципліни.
3. Методичні матеріали до практичних занять.
4. Завдання для самостійного опрацювання.
5. Матеріали до лекційних занять.

Рекомендовані джерела інформації

1. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України № 764-IX від 01.08.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 31. Ст. 226.
3. Державний стандарт повної загальної середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL : www.mon.gov.ua.
5. Про неухильне дотримання принципів гарантування свободи педагогічної діяльності вчителя. Лист Міністерства освіти та науки №1/9-630 від 05.12.2014 р. URL : <http://zakon.pedrada.com.ua/regulations/1521/8456/8458/468871/.1>.
6. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2017. № 5–6. С. 2–44.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія: Україна і Світ. 10–11 класи. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2017. № 11–12. С. 2–44.
8. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Редакція 2019 р. Історія України. 5–9 кл. Історія: Україна і Світ. 10–11 класи. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2019. № 1 С. 2–94.
9. Ачкасов А.Є. Ігрові та дискусійні методи проведення уроків історії. *Історія та правознавство*. 2010. №15(223). С. 6–12.
10. Баханов К. Модель навчання у дискусії. *Історія в школі*. 2000. № 9. С. 16–22.
11. Баханов К. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти : монографія. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток», 2005. 384 с.
12. Бахматюк Я. Деякі аспекти оптимізації впровадження ІКТ (інф.-ком. технологій) в українську шкільну освіту: погляд учителя-практика. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2011. № 11–12. С. 14–19.
13. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7(174). С. 130–135.
14. Буряк В.К. Проблемно-пошукова діяльність на уроці як засіб розвитку учнів. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць. 2010. Вип. 29. С.3–12.

15. Венцева Н. Пізнавати історію і себе...: (Використання дискусійних методів при вивченні історії середніх віків. *Історія в школах України*. 2005. № 2. С. 32–35.
16. Венцева Н. О. Вивчення історичних постатей на уроках історії України в 7 класі. Харків : Основа, 2010. 127 с.
17. Венцева Н. О. Вивчення історичних постатей на уроках історії України у 8 класі. Харків : Основа, 2010. 142 с.
18. Використання активних форм і методів викладання історії в школі (з досвіду роботи). *Історія в школі*. 2002. № 4. С. 43–44.
19. Воропаєва Т.С. Роль особистості в українській історії крізь призму біографістики. *Українська біографістика*. 2016. Вип. 14. С. 50–70.
20. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П. Критичне мислення: як цього навчати : навч.-метод. посібник. Харків : Основа, 2007. 112 с. (Серія «Педагогічні інновації. Майстерня»).
21. Герасимчук О.М. Прийоми створення і вирішення проблемних ситуацій на уроках історії // Матеріали науково-практичної конференції «Шості Фльорівські читання». Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2019. С. 45–47.
22. Герасимчук О.М. Типи навчальних проблемних ситуацій на уроках історії // Матеріали науково-практичної конференції «Четверті Фльорівські читання». Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2015. С. 83–86.
23. Геллер Т. Дискусія на уроках історії як засіб формування критичного мислення. *Історія та правознавство*. 2005. № 8 (березень). С. 7–8.
24. Гетьман О.П. Підсумкова тестова перевірка рівня сформованості учнівських компетенцій. *Історія та правознавство*. 2010. № 14 (травень). С. 9–11.
25. Гич Г.М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2015. № 4. С. 188–191.
26. Гончарова А.И. Диспут на уроке истории. *Преподавание истории в школе*. 1998. №5. С. 36–38.
27. Груша Р. Проблемно-пошуковий метод у вивченні історії. *Історія України*. 2008. № 14. С. 19–22.
28. Десятов Д.Л. Практичні аспекти застосування методів критичного мислення на уроці історії. *Історія в школах України*. 2007. №9. С. 5–11.
29. Дмитрієва О.Є. Використання елементів технології критичного мислення на уроках історії (теоретичний та практичний аспекти) // Матеріали XI Міжнародної наук.-практ. конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін / Упор. Г.Г.Яковенко. Харків : Національний університет імені Г.С.Сковороди, 2019. С.29–33.
30. Дороніна О. Метод проектів на уроках історії та в позакласній роботі. *Історія України. Шкільний світ*. 2006. № 6 (лютий). С. 14–19.
31. Зорькина Н. В. Критическое мышление – мышление XXI в. *Методичний вісник історичного факультету*. №1. Харків : Консум, 2002. С. 77–82.
32. Давиденко В.М. Навчальні ігри на уроках історії та в позакласній роботі. *Історія та правознавство*. 2010. №29 (жовтень). С. 27–29.
34. Демиденко Т., Магдик О. Удосконалення змісту і методів викладання шкільних історичних дисциплін. *Історія України*. 2001. №41 (листопад). С. 3.

35. Десятов Д.Л. Використання відеоджерел на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2005. №14 (травень). С. 6–8.
36. Десятов Д.Л. До питання про комп'ютерне оцінювання знань учнів. *Історія та правознавство*. 2005. №27 (вересень). С. 9–10.
37. Десятов Д. Оволодіти історичним простором: (з досвіду організації практичних робіт з історичною картою на прикладі теми «Середньовічне місто»). Всесвітня історія. 7 клас. *Історія в школах України*. 2005. №10. С. 18–20.
38. Десятов Д. Організація роботи учнів з контурною картою на уроках історії стародавнього світу. *Історія України*. 2009. №10 (березень). С. 7–9.
39. Десятов Д. Методичні можливості ілюстрацій підручника з історії стародавнього світу. *Історія в школі*. 2009. №10. С. 27–30.
40. Добриця М.В. Тематичне тестування. *Все для вчителя*. 2011. №4–5. С. 50–57.
41. Дрібниця В. Електронний підручник – сучасний засіб навчання. *Історія в школі*. 2004. №2. С. 47–48.
42. Дмитрієва О.Є. Використання елементів технології критичного мислення на уроках історії (теоретичний та практичний аспект). Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін». Вип. 11 / Упор. Г.Г. Яковенко. Харків. 2019. С. 29–32.
43. Евдокимов В.И. Двадцать ответов на двадцать вопросов: (Тематические диктанты на уроках истории). *История*. 2003. №44 (ноябрь). С. 22–25.
44. Євтушенко Р. Європейський досвід оцінювання знань учнів. *Історія України*. 2002. №11 (березень). С. 16.
45. Жук Л. Використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання історії. *Історія України*. 2006. № 37 (жовтень). С. 13–17.
46. Желіба О. Методика роботи з умовно-графічною наочною на уроках всесвітньої історії в 10–11 класах. *Історія та правознавство*. 2006. №13, 16 (червень). Додаток.
47. Журин И.А. Тематический контроль и рейтинговая система оценки знаний учащихся. *Преподавание истории в школе*. 2008. №4. С. 10–13.
48. Іванов В.Ф., Волошенко О.В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / За ред. В.В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
49. Ігнатенко Н.В. Проблемне навчання в системі шкільної історичної освіти // Зб. тез доповідей XXVII Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції «Інноваційні пріоритети у розвитку науки» (м. Вінниця, 18 лютого 2019 р.). Ч. 4. Вінниця, 2019. С. 95–50.
50. Іллічова Н.Б. Проблемне навчання на уроках історії // Класна оцінка: освітній портал. URL : <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/problemne-navchannya-na-urokakh-istoriyi.html>.
51. Іщенко А.Ю. Сучасна медіа-освіта : впровадження в Україні та міжнародний досвід. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4 (29). С.80–84.
52. Камбалова Я. Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи (на прикладі теми «Кирило-Мефодієвське товариство»). *Історія в школі*. 2016. Листопад-грудень. С. 5–8.

53. Камбалова Я. Сучасний підручник з історії як ключовий компонент навчально-методичного комплексу. *Історія в школах України*. 2011. № 7–8. С. 34–36.
54. Карнацевич В. Активізація розумової діяльності та розвиток інтелектуальних навичок учнів на уроках історії за допомогою інтелектуальних ігор. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2011. №11–12. С. 29–37.
55. Канаєва А.В. Розвиток критичного мислення на уроках історії. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін : наук.-пед. Журнал. Вип. 6. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. С. 54–57.
56. Ковшун Н.Е. Аналіз та планування проєктів: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 344 с.
57. Комаров Ю.С. Використання мультимедійного комплексу у викладанні історії. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2004. №2. С. 36–38.
58. Комаров В. До питання про систему методів навчання історії в школі. *Історія в школах України*. 2003. №5. С. 26–29.
59. Комаров Ю. Запам'ятовується назавжди!: (З практики використання політичних карикатур у шкільному викладанні історії). *Історія в школах України*. 2004. №1. С. 15–20.
60. Короткова М.В. Проблемные игры и познавательные задания на уроках истории средних веков. *Преподавание истории в школе*. 1991. №4. С. 137–144.
61. Крижановська О. Сучасні тенденції у висвітленні історії середніх віків // *Історія в школах України*. 2002. №4. С. 15–17.
62. Кучанов И.С. Система письменного контролю на уроках истории. *Преподавание истории в школе*. 2008. №4. С. 29–33.
63. Левітас Ф.Л., Салата О.О. Методика викладання історії : посібник учителя. Харків : Основа, 2006.
64. Ладиченко Т. Аналізуючи різні погляди, виробляти власне історичне мислення (Лабораторно-практичні роботи з документами). Всесвітня історія. 11 клас. *Історія в школах України*. 2003. №3. С. 27–29.
65. Малієнко Ю., Муляр О. Розвиток фахової компетентності вчителів історії у контексті вимог нової української школи // Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти : матеріали доповідей учасників круглого столу онлайн (м. Луцьк, 18 червня 2020 р.) / Упор. Т.Й. Жалко, О.П. Муляр. Луцьк : Волиньполіграф, 2020. С. 20–23.
66. Миронюк С. Використання ТЗН у теорії і практиці навчання історії. *Історія в школі*. 2000. № 1. С. 12–14.
67. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків : Основа, 2005. 192 с.
68. Муляр О., Василенко Н. Використання дискусійних методів на уроках історії як спосіб виховання толерантності учнів. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 16. С. 124–128.
69. Моцак С.І. Вивчення історичних постатей на уроках всесвітньої історії в старшій школі // Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи : Зб. тез VI Всеукраїнської наук.-практ. конференції. Суми, 29–29 березня 2019 р. Київ : Педагогічна думка, 2019. С.46–49.

70. Мороз П. Методика роботи із статистичними матеріалами на уроках історії в старших класах. Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи : зб. тез VI Всеукраїнської наук.-практ. конференції. Суми. 28–29 березня 2019. Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 43–46.
71. Муляр О., Василенко Н. Використання дискусійних методів на уроках історії як спосіб виховання толерантності учнів. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 16. С. 124–128.
72. Мусаев Д. Интерактивные методы обучения истории. *Учитель*. 2007. №6. С. 85–87.
73. Муценко Я. Шкільний підручник з історії: європейське бачення. *Історія в школах України*. 2005. № 5. С. 39–42.
74. Нетеча Я. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії. *Історія України*. 2006. №10. С. 10–15.
75. Ободовська В. Інфографіка на уроках історії як засіб візуалізації образів. *Рідна школа*. 2016. №7–8. С. 67–70.
76. Павленко В.В. Проблемні ситуації: поняття і типи // Нові технології навчання: Збірник наукових праць // Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Київ, 2014. Вип.83. 292 с. С. 196–202.
77. Пастушенко Р. Діагностування навчальних досягнень учнів з історії. *Історія в школах України*. 2001. № 2. С. 32–35.
78. Пінчук А.С. Методика формування в учнів знань про історичну особу. *Вісник Луганського нац. пед. університету ім. Т. Шевченка*. Пед. науки. Ч. 1. 2006. № 19 (144). С. 67–72.
79. Пометун О., Гупан Н. Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
80. Пометун О.І., Пилипчатіна Л.М., Суценко І.М. та ін. Основи критичного мислення : навч. посібник для учнів старших класів загальноосвітньої школи. Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2010. 216 с.
81. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2009.
82. Пометун О. Сучасний підручник: нові підходи – нові рішення. *Історія в школі*. 2008. № 5–6. С. 10–15.
83. Пометун О.І. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2012. № 1. С.3–7.
84. Пометун О.І., Гупан Н.М., Власов В.С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : метод. посібник. Київ : ТОВ «КОНТІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
85. Пометун О., Ремех Т. Підготовка вчителя до дистанційного навчання учнів // Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти : матеріали доповідей учасників круглого столу онлайн (м. Луцьк, 18 червня 2020 р.) / Упор. Т.Й. Жалко, О.П. Муляр. Луцьк : Волиньполіграф, 2020. С. 13–16.

86. Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти : матеріали доповідей учасників круглого столу онлайн (м. Луцьк, 18 червня 2020 р.) / Упор. Т.Й. Жалко, О.П. Муляр. Луцьк : Волиньполіграф, 2020. 116 с.
87. Студеникин М.Т. Методика преподавания истории в школе : учеб. для студ. высш. учеб. заведений. Москва : ВЛАДОС, 2003.
88. Терно Сергій. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя : Просвіта, 2009. 268 с.
89. Терно С.О. Розвиток критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 275 с.
90. Терно С. Критичне мислення: чергова мода чи нагальна проблема. *Історія в школах України*. 2007. №4.
23. Тісліченко О.А. Розвиток критичного мислення учнів на уроках історії при вивченні діяльності історичних осіб. Таврійський вісник освіти. 2015. №1(2). С. 141–151.
24. Тоболін В. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретів. *Історія в школах України*. 1999. №1. С. 25–27.
92. Терно С.О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання : посібник для вчителя. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. 70 с.
31. Топузов О. Проблемна ситуація в теорії проблемного навчання. *Шлях освіти*. 2007. №1. С. 12–16.
94. Удод О. Нові підходи до підготовки підручників із всесвітньої історії для основної та старшої школи в Україні. *Історія в школах України*. 2003. № 6. С. 3–5.
95. Уланова Л.І. Інтерактивні уроки із всесвітньої історії з теми: «Країни Західної Європи в 1950–2004 рр.». 11 клас. *Історія та правознавство*. 2005. №6 (лютий). С. 16–18.
96. Фурман А.В. Методика застосування проблемних ситуацій на уроці // Проблемні ситуації в навчанні. Київ, 1991. С. 67–152.
97. Фурман А. Навчальна проблемна ситуація як об'єкт психологічного пізнання. *Психологія і суспільство*. 2007. № 1. С. 9–80.
98. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-педагогічний аспект : монографія. Тернопіль : Астон, 2007. 163 с.
99. Хільковець В. Формування розумової самостійності старшокласників та студентів-практикантів на різних видах проблемних уроків. *Нова педагогічна думка*. 2008. №3. С. 92-93.
100. Чорна М.І. Метод проектів на уроках історії. Тернопіль-Харків : Ранок, 2011. 160 с.
28. Шалашна Н., Проскурін В. Методика розвитку критичного мислення студентів засобами дослідницького навчання в процесі викладання курсу історії. *Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти*. Вип. 11. Слов'янськ: ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет, 2019. С. 178–191.
29. Шеремет М. До проблеми формування критичного мислення особистості. *Історія в школі*. 2006. №8. С. 15–17.

Інформаційні ресурси

1. <http://ukrkniga.org.ua>
2. <http://pidruchniki.org.ua>
3. <http://vchitel.info/konspekti-urokiv/>
4. <http://school.xvatit.com>
5. <http://images.yandex.ua/yandsearch/>
6. <http://uk.wikipedia.org>
7. <http://www.bookpedia.ru>
8. <http://www.history.com.ua>
9. <http://buklib.net>
10. <http://history.ucoz.ua>